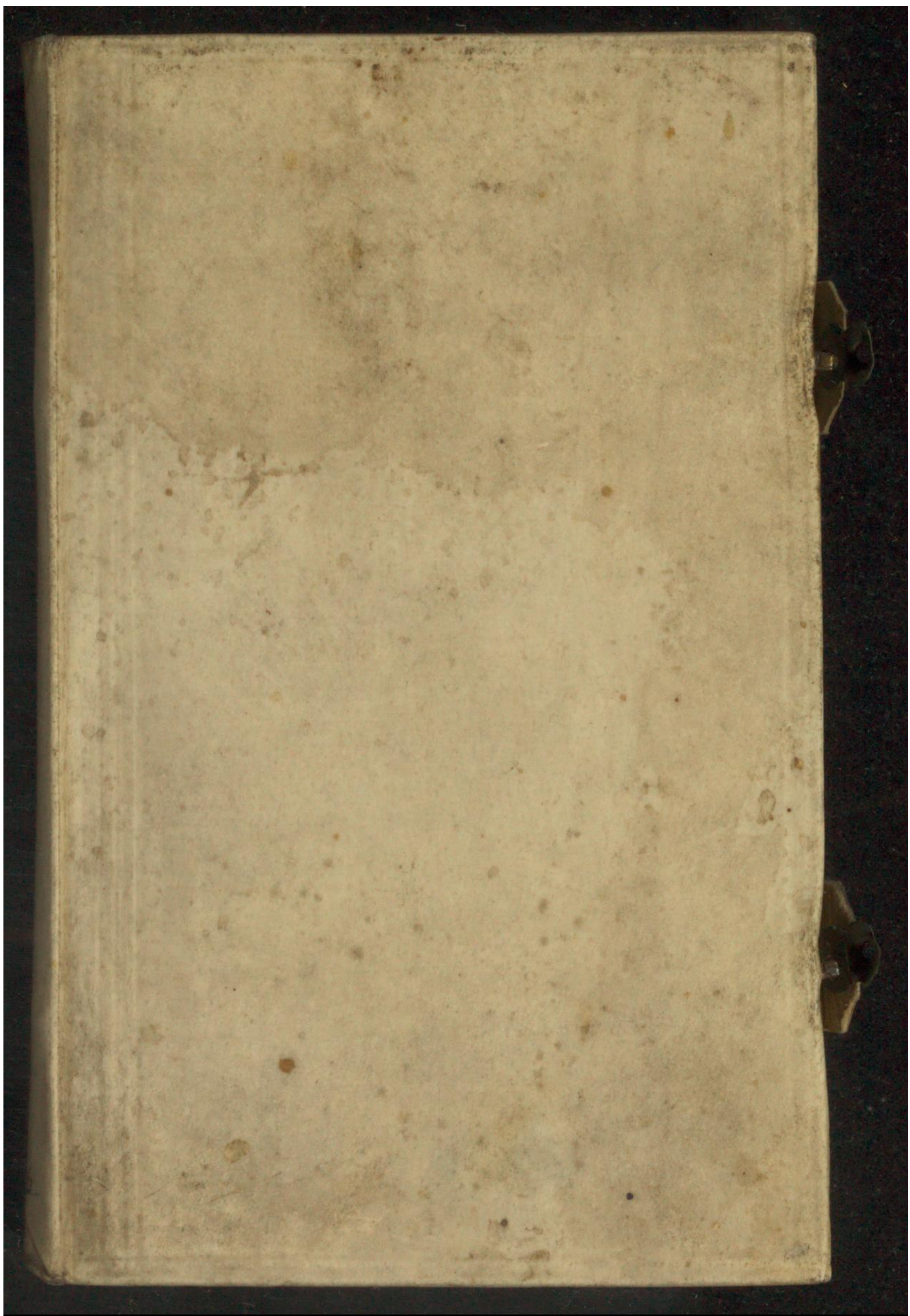
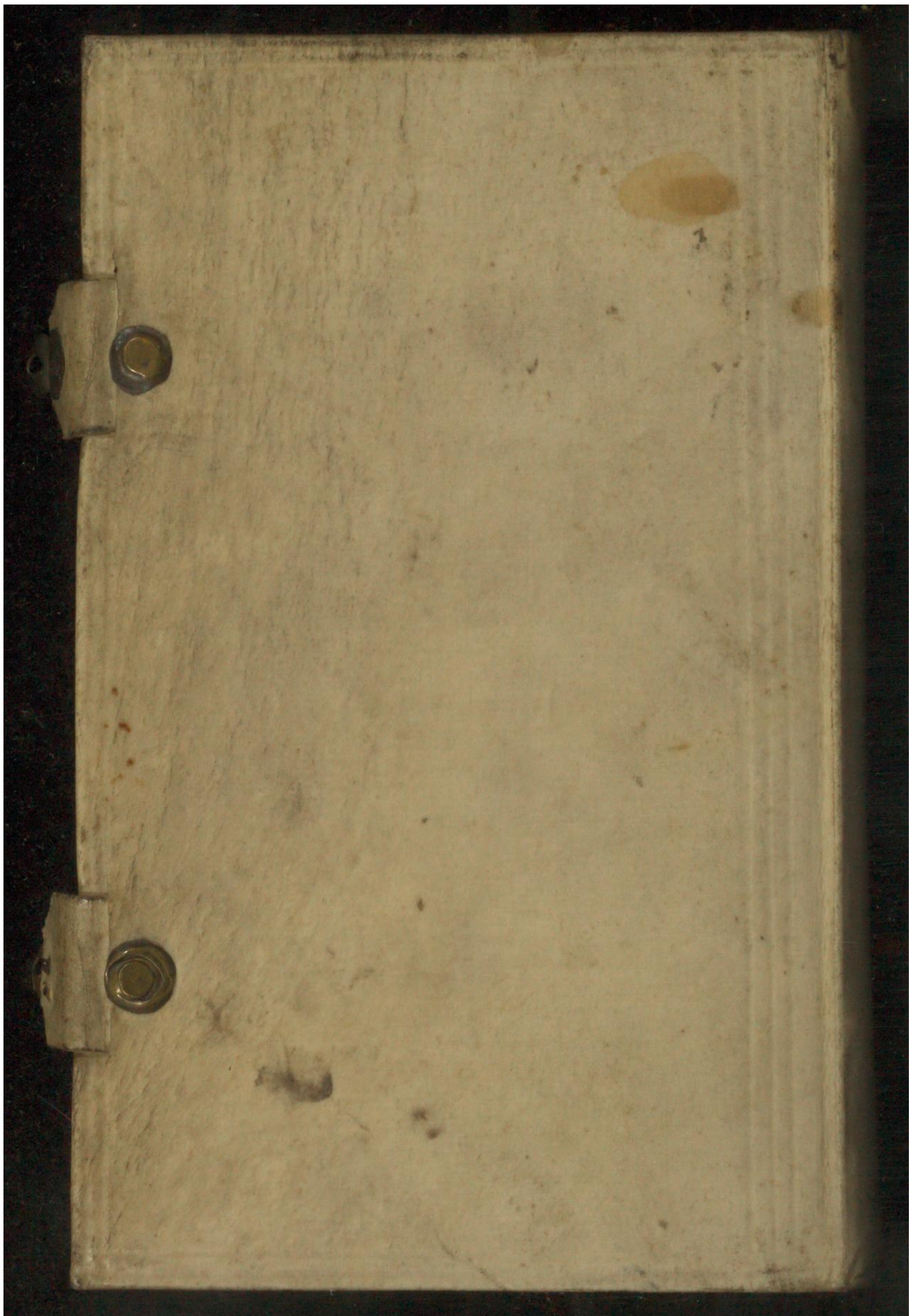
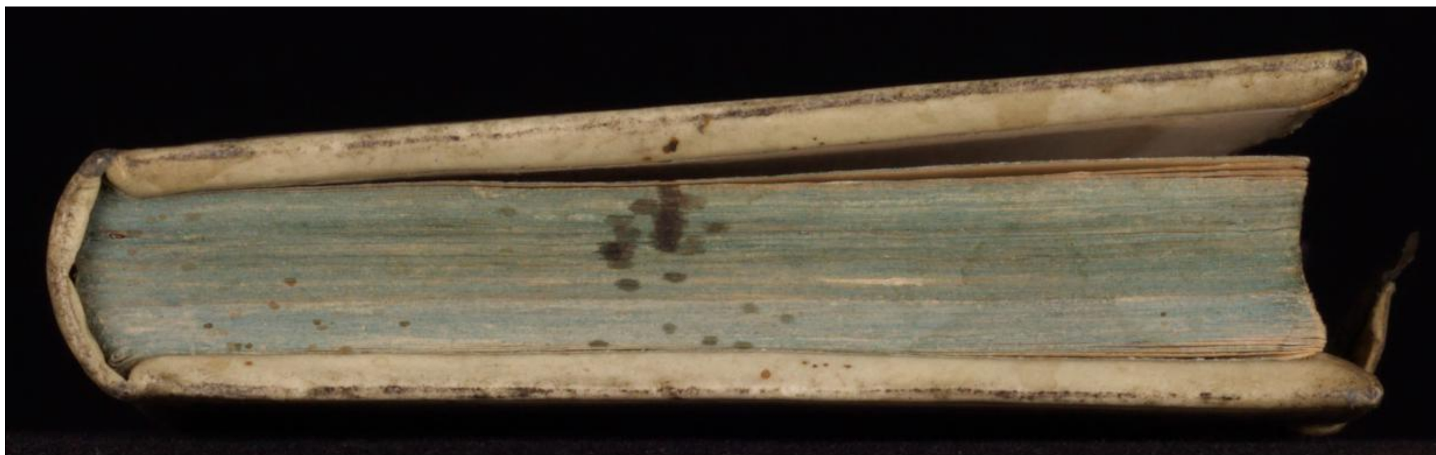
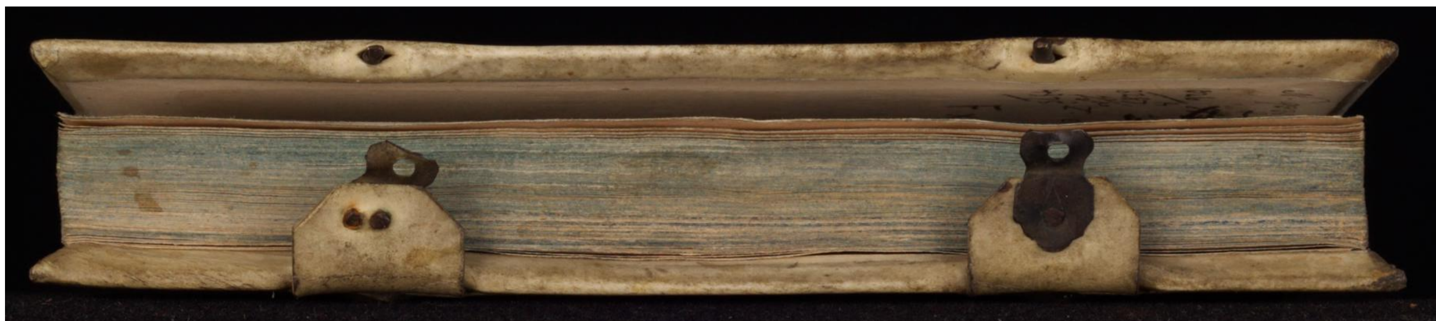

1616

DE INCONSIDERATO ACIDVLArum usu Dissertatio Medica

IOHANNIS LVDOVICI MOEGLINGI, HEYDELBERGENsis: Medicinæ Doctoris, & Bonarum Artium Professoris in Academia Tubingensi:

OPPOSITA ILLIS;

QVI EVM OMNIBVS INDIFFERENTER, ET quidem etiam frigidum, magnâ item copiâ, primô diluculô, concedere non dubitant.

TVBINGÆ,
Typis Theodorici Vverlini,
ANNO MDCXV.

Galenus lib. 8. de compos. med.local.cap.4.

Impoßibile est invenire medicamentum unum ad multas affectiones optimum.

CELEBRI, ET

Eximio Viro,

Dn. JOHANN: FABRI, MEDICÆ ARTIS DOCTORI ET

Professori, inclytæ Tubingæ perquam insigni.

S. P.

Vemadmodum fieri in vita humana solet, præstantissime Domine Præceptor, & Compater, ut alii subinde alta despiciant, alii ima attollant, plerique ignotis animum adjiciant, minimis haut sufficiant: ita fit potissimùm in Medicina, Artium omnium præstantissima, Hippocratis testi-

moniô, ut, cui Ethnici Sapientiores veritate victi fidem adhibuerunt, Noſtrates, quid noſtrates? quin gentilitiæ ſuperſtitionis primarii ſæpè alumni; graviſſima ſcommata cudant, convitiaq́; evomant, etiamſi eiuſdem verilogiis carere nequaquam poſſint.

Non Ego jam dicam de aliis, maximis à viris maximo opere dudum tractatis; ad pauca duntaxat accedam nunc mihi propoſita. Immenſo è penu Bonitatis, acidulas Altiſſimus dedit, præclara ſanitatis recuperandæ augendæve præſidia. Dedit & intellectum certis hominibus, qui earundem cauſas, generationes, & uſus, modoſq́; utendi, præ aliis, apprimè callerent.

Et hi mirabilis ἐλλάμψεως ſuæ ſubmiſſi æquiq́; æſtimatores & uſurpatores (quando nec omnes omnia poſſumus; nec pluribus unici ſemper incumbere; nec noſtris, ut decet, ſatisfacere) anxio & religioſo diſcrimine, ſubindè, quæ aquæ, quibus hominibus, & quo modo conveniant, accuratiſſimè quidem tradunt: at ſæpè ſcopum non rectè attendunt, nedum optatum finem aſſequuntur.

His igitur audaces & frivoli quidam capitones, quibus præſtolida cordis ſublimitate,

tate,

tate, & rationum laborumq́; contemptu, vel functio sua vilescit, vel sors haut par est, vel auri sacra fames cuniculos egit, vel pondus rerum & judicium in lubrico situm, aculeos exertos statim obvertunt, nunc supra modum extollentes acidulas, nunc infimo loco eas collocantes, modò ut stultitiam suam probis patefaciant.

Quid enim nominem, nisi stultitiam? fortassis rectius, insaniam? vin' etiam improbitatem? de rebus neutiquam aut non ritè perceptis, cum aliorum irreparabili damno non modò judicare velle, sed etiam cantiones & acclamationes instituere.

Ignoscam tamen illis aliquantulum, (quanquam veniâ digni non sint) & id perversæ multitudinis vitiô incorrigibile, deplorabo potiùs, quàm reprehendam; quòd medici, interdum etiam non indocti, lucri caussâ, vel indifferenter suadent Acidulas, vel vanâ fiduciâ, tantam copiam aquæ frigidæ diluculo epotandam præbent, quantam vix boves duo per æsophagum diductum transmitterent.

Quod cùm non modò à veris Medicinæ dogmatis alienum; sed etiam sanitati homi-

num nobilissimæ detrimentosum, consiliisq́; cuiusq́; privatis valdè captiosum & malum sit: operæprecium me facturum existimo, si confirmatioris & securioris animi gratiâ, aliqua in eam rem argumenta publico Artificum examini modestè subiiciam.

Nolo enim hîc subticere, jam aliquoties à nonnullis notissimis Medicis consilia mea ita eo nomine reprobata fuisse, ut nisi multas rationes fortiter militantes in contrarium habuissem, subitò cũ consiliis animũ mutassem.

Huius igitur rei primùm testem te invoco, Clarissime & Excellentissime Vir, Domine Compater Spectatissime, quâ fidem, locupletissimum; quâ doctrinam, eminentissimum; quâ autoritatem amplissimum.

Tuæ enim Excellentiæ de querelis super hac re privatim habitis cumprimis constat: Et, quòd simul discendi, non prorsus contradicendi studio, hocce negocii, quicquid sit, & quàm parvi precii, nunc susceperim.

Deindè etiam, si forsan erroris falsò insimuler: vel opinionis falsæ jure convincar; Immaculatæ veritatis patronum insignem; admissæ culpæ monitorem apertum habeam, eumq́; medicum, nec vulgarem.

Omissâ

Omiſsâ enim nunc largiore cæterarum virtutum tuarum recitatione, quæ magnis viris ſemper ſuſpecta eſt; Iudicium tuum in Medicina profundum; Religio gravis & conſtans, palàm eſt omnibus.

Majoribus igitur antehac à T. Excell. affectus beneficiis, quin alacri animo ſerenoq́ue vultu locum petitioni datura, meq́ue poſthac etiam priſtino favore amplexatura ſit, minimè dubito.

Deus te nobis, noſtræq́ue Arti ſoſpitem & ſalvum diu conſervet. Scriptum Tubingæ, quinto Id. Iunii, Anni, reparatæ libertatis Chriſtianæ. M. DC. XV.

T. Excellentiæ

Commendatiſſ.

Johannes Ludovicus Mœgling, D. & P.

PRosilientes è terra aquas acidulas, mirabilia illa Omnipotentis & præbenigni Largitoris dona, medicamenta esse, non alimenta, & quidem præstantissima, nemo, nisi rerum medicarum scientia planè destitutus, negare potest. Quin id multorum doctissimorum virorum Scripta elegantissima; nec non paucorum ægrotantium inexplebile desiderium & saluber usus; ipsáq; ratio & experientia, à pecoribus, quæ has ne degustant quidem sicut aquas simplices alias, desumpta, satis nobis persuadent.

In tota autem medicamentorum utili & pernecessaria disquisitione (nec enim ulla eorum, etiam probatorum, Altissimi nutu, inopia: atque singulis morbis suum certò remedium, nobis duntaxat sæpè ignorantibus) meritò maximum semper est habitum, quo modo, quove pondere, mensura, vel numero, tempore item, eádem, cuiq; homini individuo, ritè & convenienter præscriberentur. *Gal. 3. temp. 7.*

Neque verò frustrà. In eo etenim solo, cumprimis, hac ex parte, industria medici prudentis versatur & periclitatur, qui vel naturâ, vel casu, vel fortunâ, vel consiliô, vel somniô animalium brutorum rationaliumúe adapertas & exploratas jam innumerorum vires, cum commodo, non dis-

pendio

pendio valetudinis, adæquatè adhibeat. Quantitate siquidem virium, & mole in qua maior justo potestas, non qualitate, medicamina considerate usurpata nocent, *Gal.2.aph.30.text.5.*

Et ut in universa Medicina difficile sit judicium; assertore *Hipp.1.aphorism.1.* seorsim tamen in definiendis & determinandis medelarum dosibus valdè anceps est & arduum, adeoque artificiosâ conjecturâ nos contentos esse oportet, *Gal.libr.de venæ sect.Et* 1. *ad Glauc.* 1. expectatô postea eventu conformi crebriore: nec ultrà, quàm solertia humana se protendit, progredi licet, 1.*meth.med.*3. ita subinde curando, ut nihil efficientes nemini noceamus.1.*compos.med. local.*1.

Neque propterea conjecturalis, incerta, & fortuita fit hæc medendi ratio. Secùs Artis diminissimæ verissima fundamenta prorsus exspirarent; nulla in his methodo opus esset; ubivis aniculæ, bajuli, operarii, felicissimè medicinam facerent; frustraque tot ingeniosissimi viri lucubrationibus suis laboriosissimis in somnes noctes ducerent: sed ut in aliis plerisque rebus contingentibus, tùm ob materiæ subjectæ & objectæ indeque natarum circumstantiarum instabilitatem & variationem, tùm mentis humanæ & naturâ & instrumentorum maledi-

ctione obtusæ inæqualem applicationem, plerunque minor est ἀκρίβεια: ita potissimum in Medicina, arte longissima latissimaque.

At nihilominus eò exquisitiore discretione uti necessum est, quò maior omnium perplexitas, quam quotusquisque vulgarium, citra palpabilem mortalium noxam, dirimere minimè quit. Quandoquidem rerum ratione etiam non conquisitarum docta ars est atque adhibitio, ut docet Galenus. 2. meth. 2. Et Hippocrates, ipso Artis quasi vestibulo: Experimentum (solum scilicet, sine judicio, sine Arte) fallax. Et usus medicamentorum ἀμέθοδος non modò non prodest, sed etiam obest frequenter, ut ait Gal. 1. compos. med. loc. 1.

Vnde non assequor, ingenuè fateor, quô fundamentô, quâ observatione, imô quâ conscientiâ nonnulli gavisi, tàm impræmeditatè, tàm incogitanter, tàm irreligiosè, obviis omnibus, sanis & afflictis, magnam acidularum gelidarum copiam, algescente crepusculo matutino, sine discrimine, ad voluntatem permittunt, atque aliquandò adversus appetitum inhorrescentibus, robore fractis & debilitatis, retrò obtrudunt.

Sanis etenim plerisque, & per multis infirmis, nullatenus eas conducere, nedum ita

ita copiosas & frigidas frigido sub cœlo anhelosè epotas, & multiplici ratione, & stabilibus documentis, & autoritate magnorum in Arte luminum, pulcherrimè demonstrari potest.

Primùm namque nulla medicamenta per se vel intelliguntur, vel sunt talia, nisi mutuo quodam respectu ad res insalubres, corpora humana vel potentiâ, ut pleræque causæ morbiferæ, vel ipso actu, ut morbi & eorum symptomata, jam obsidentes offendentesúe; quas vel conjunctim, vel separatim, prout Natura caloris ope deduxerit, primo quoquo tempore mutare & expellere cupiunt. Sin nihil illarum inveniant, nec tamen ab agendo naturaliter desciscere queant; in corpora ipsa vim suam conferre, eiusque statum naturalem quoquo modo invertere contendunt. Galen. 1. de simpl. med. fac. 1. Et 6. compos. med. loc. capite de columella.

Hoc dudum sentiens Hippocrates rectissimè scripsit de purgantibus. aph. 36. sect. 2. Sana habentes corpora, dum medicamentis purgantur, citò exsolvuntur. Et 37. eiusdem sect. Qui benè habent corpore, difficulter ferunt medicationes, tùm purgatrices, tùm altercatrices alias, secundùm genuinum aphorismorum sensum, ut facilè ex ultimis Galeni verbis in comment. horũ

locorum

locorum colligimus. Et Avicenn. cantic. tractat.1.canone.26. Ac aliquantò fusius è. 1.Gal.de humoribus.11.Sanos, & in quibus nihil redundat, purgare non oportet. Nam præterquam quòd id cum labore facis, non mediocris noxa consequitur.

Debere autem medicamentis, & quidem etiam vacuantibus, annumerari Acidulas, inde apparet; quia omnia, quæ insunt ipsis, sive substantiâ, sive qualitate, ut alumen, ut nitrum, ut borax, ut sal, ut sulphur, ut æs, ut alia, medicamenta sunt, partim alterantia, partim vacuantia. Vnde Galenus lib. de ptisana, cap.1. Aquæ, quæ mixtione alicuius alterius extrinsecæ aut substantiæ, aut qualitatis fuerint adulteratæ, quales sunt bituminosæ, & sulphureæ, atq; aluminosæ, tantum à propria aquæ natura recedunt, quantum fuerint abalienatæ. Et in Comment.aph.2.sect.4. Balnea (utiq; etiã potus) sulphurea, nitrosa, & bituminosa, totum corpus evacuant. Et Halyabbas.5. theor. Omnes aquæ ex minera insuaves, sunt, potuique inhabiles; & medicamenta tantùm morbis quibus conveniunt, sive in insessu, sive in potu.

Hoc sensu Hippocr. in libr. de aër. aq. & loc. Et lib. de vulneribus capitis, dixit: Aquæ quæ surgunt è metallo ferreo, vel æreo, nullæ omninò juvantes & salubres sunt, sed simpli-

simpliciter duræ. Et cum Avicenna. 1.Can. fen.2.cap.16. Alexander, medicus: Aquæ, quibus substantia admiscetur metallina, aut ei similis, omnes malæ sunt.

Nec alia ratione Vitruvius. 8. de aquis, 3.fontes omnes vitiosos vocat qui inveniuntur in terra, è qua fodiuntur aurum, argentum, æs, ferrum, sulphur, alumen, bitumen.

Quàm ergo præclarè corpus antea sanum, acidulis prurientibus, nec quicquam nutrientibus (uti expediret) deformabimus?

Rhasis certè testimoniô, frequens earum potus humores vitiat & corrumpit: eò, quia medicamenta sunt, non nutrimenta, & in sanis minimè laudanda. Neque bibenda sunt ab jis medicamenta, quibus inculpata corporis sanitas obtigit. 6. sanit. tuend. 16. Cuius, absque dubio, metuenda aliquandò spectaremus exempla in Comitibus hospitum ægrorum sanis, nisi ipsi aùreæ valetudinis negligentiores essemus.

Cùm verò absolutissima & in functionibus suis perfectissima illa sanitas, aut in nullis, aut admodum paucis, conspiciatur, è Gal. 1. sanit. tuend. 5. omneque corpus ad minimum unam partem habeat naturâ debilem: 7. Art. medicinal. Libr. de opt. corp. constit. 6. atque adhæc cum parte illiusmo-

di

di membra quoque ſana cottidiè vitioſi quid deterant, deponant, accumulent, & ita conſequenter in ſtatum bivium, neutralem, ſeu neutrũ conjiciantur. 1. ſanit. tuend. 2. non certè abſona videtur aliquibus acidularum frequentatio.

Verum enimverò, utcunq; corpus in ſanitate comparatum nobis objectetur, conſilium, clàm initum minus fructuosè procedet,

Ponamus enim aquas illas acidulas, veluti medicamenta, ad tria duntaxat expeti; vel ad intemperies viſcerum corrigendum; vel materias ineptas vacuandum; vel robur partium innovandum confirmandumque.

Non enim plures uſus ſuppetunt ex Galen. 5. de ſimpl. med. fac. 1. Et Guinterii Andernaci præfatione in dialog. de acidul.

In primo ſanè ſtatu Neutralitatis, à conſummata ſanitate laudatiſſimo, ubi nondum morbus, neque etiam ſolida eſt ſanitas, ſed æqua ſervatur ſanitatis & morboſitatis proportio, ut in ſenibus, quæ mihi, cum aliis, eadem atque ſanitas non optima, cuius meminit Galenus libro ſuprà citato. 1. de tuend. ſanit. 5. quia nullus adhuc dum vel exceſſus vel defectus truculentior, teſti-

testibus actionibus incorruptis, & hinc neque adjectione utilium, neque inutilium detractione multa opus; Cur, quæso, ad Acidularum Scaturigines taliter dispositos perducemus contra manifestas methodi leges, quæ demum incipiunt abeunte sanitate, & appropinquante vel præsente morbo? 3. method. 3. Vbi ex adverso scimus eorum multos vilissimis medicamentis tentatos modò in imbecillitatem incidisse.

Præter id, quòd eiusce generis homines à calore depressiore neutri cognominati, similibus sui custodiam; non contrariis alterationem, vel purgationem postulant.

Huic accedit porrò, quòd neque actualis frigiditas, neque impensa siccitas potentialis acidularum hisce confert; nisi forsitan medium deligendum putemus, quod simul & sanam & morbidam illorum κατάστασιν (ut communiter loquuntur) aliquo modo concernat.

Hoc sanè alimentis adscribitur medicamentosis, è Gal. 1. de aliment. fac. 4. Et Hipp. Libr. de purgant. med. text. 1. quibus cum Acidulis, tanq. puris medicamentis, ne tantillum quidem est commercium. 3. de simpl. med. fac. 1.

Denique

Denique neque ipsi Medici periti, hos, si maximè egeant auxiliatrice manu, ad acidularum potum, sed potius thermas temperatiores ablegare hodiè solent.

Vtique igitur nec neutri, primi generis, intra sanitatis limites plurimùm adhuc ambulantes acidis addicendi sunt.

In altero neutralitatis, seu sanitatis deciduæ ordine, quem Decidentiæ statum ideo vocant, quia jamjam à bonitate temperiei partes nonnihil deflectere, malitiosiq; humores passim coacervari incipiunt, alteratio quidem & vacuatio aliqua est necessaria; At non statim summa, qualis sæpissimè sylvestrium Acidularum importunum usum cum pernicie insequitur. Siquidem καὶ οἱ πονηρῇ τροφῇ χρεόμενοι ταχέως ἐκλύονται. 2.aph.36. Et intẽperatæ naturæ modico & tempestivo contrariorum usu gaudent. 8.meth. 9.

Atque valdè indigentibus, & ex longis temporum intervallis, vacuatio (ἀξιολόγος scil.) utilis est, è Comment. Gal.3. aph. 15. non quibusvis incipientibus, ne præterea in malam consuetudinem corpora etiam trahantur; de quo & Galenus ibidem loci fideliter monet, & multorum tædiosa acidularum repetitio nobis vel tacentibus innuit.

Quin horum propria est ἐπίκρασις, Galen.9.

len.9,terap. meth.10. quæ fit per lenientia atque cibos boni succi 6.tuendæ valetud.6.

Ex quibus perplanum arbitror, tunc demum Decidentibus acidos fontes adeundos esse,cùm nihil amplius spei & auxilii ex attemperato vitæ regimine, & purgantibus atque alterantibus mitioribus relictum sit.

Sic enim insuper auxilia malo erunt paria.89.Art.parv.Gal. Si non statim ab initio à valentissimis, sed ab imbecillioribus auspicati majus quid in succenturiatis tenuerimus. Ex eodem κα]ὰ τοπ'.habita ratione virium & naturæ ordine ac more,quem depingit Aristoteles.4. Phys. 8. text. 67.Galenus.1.de compos.med.loc. cap. de alopecia. Hippocrates.51.aphor.sect.2. Avicenna lib. 1.fen.4.cap.1.

Reliqui nunc sunt ex sanorum numero seu censu illi, quos à morbo liberatos atque redeuntes, Convalescentes trito nomine appellitant, teste Avicenna. 3. cant. aph.95.

Hi solius ἀναλήψεως propemodum indigi quacunq; ex causa promptissimè offenduntur è Gal.2.de diff.febr.18. vacuationibus,exercitiis, frictionibus, balneis, cibo, potu.5. sanit. tuend. 6. Avicenn.cant.3. aph. 98.Quidni igitur aquis acidis infrigidantibus & exsiccantibus?

Imò, ut plurimum antea sufficienter emaciati à morbo, à medicinis, humorum multorum eductionem nec requirunt, nec tolerant: quæ tamen spontè aliquandò, aquis etiam non delibatis, cum damno hisce supervenit.

Nec minus etiam rarum est, & insolitum, nervosas corporum eorum partes nudiores Acidularum acrimoniâ & mordacitate inopinatò infestari atque feriri. Avicenn. Cant. part. 2. text. 28.

Et si quæ alia ulterior craseos membrorumque corrigendorum necessitas residua, (rara admodum & in morbo declinante vix unquam audita, modò cætera rectè apparata sint, expectanda tamen ab aquis acidis) ea sine periculo tamdiu facilè suspendi potest, quousque habitum meliorem ægri recipiant.

Nisi enim externo quodam errore, aut culpâ translatitiâ resipiscentium nemo emoritur. Gal. 3. de cris. 5.

Tandem autoritate Hippocr. libr. de affect. text, 40. convalescentium additiones & detractiones omnes paulatinas esse oportet, quas certè celeres & repentinas in omnibus acidis fontibus de die in diem magis magisq; comperimus.

Neque

Neque alia de causa plerique tantoperè eos appetunt, nisi ut quàm citissimam sanationem indè adipiscantut.

Ratum igitur hoc sit & indubium omnibus: plerisque sanis hominibus, quibuscum unâ neutros etiam complector, minus utilem & salutarem esse acidularum potum.

Et hîc fortassis ex Galeno cum Rhase, ultimo continent. cap. 70. tractat. 1. de aqua, Lascivire liceret de acidulis: Nocumentum earum non apparet in principio negocii, in corporibus sanis, quia crescit & augetur paulatim absque ullo sensu, & quando pervenit homo ad ætatem ultimam, patitur morbos difficiles in articulis, & nervis.

Quod autem aliqui hîc objiciunt, incolas eorum locorum è quibus abundantiùs proruunt, aliis multò & robustiores esse, & coloratiores, & vivaciores; id primùm non omni ambiguitate caret.

Circumferamus enim oculos in omnes, Germaniæ celebriores provincias & ditiones, quibus à natura datæ, multi profectò ibidem obambulant pallidi, ex succi, tumidi, cachectici, gutturosi, asthmatici, splenetici, colici, fœminæ item hystericæ, iis pro potu ordinario dietim utentes.

Deindè naturâ, atque ortu agrestiores isti homines, juxtaq; laborum patientes, & à teneris annis ad hunc potum adsuefacti, crassis cibis κατὰ λόγον semper nutriuntur, & aquosa cuncta sudando, meiendo, confestim transmittunt.

Tùm ab aëris asperioris stringentisque crebriorem occursum, diutius retinent calidum humidumq; innatum, vernacula vitæ Longævioris fulcimenta, ut lepidissimè referunt Hipp. 17. aph. sect. 3. Aristoteles in Lib de long. & brev. vitæ. Et Galen. in Commentis.

CÆTERÙM, an ægris quoque nonnullis inimicus sit Acidularum potus, quæritur?

Næ illud valdè expeditum, apud eruditos; permultis haut conducere. At propter arbitrarios & quæstuosos aliorum seductores res paulò altiùs expendenda est.

Veluti in aliis corporibus mixtis naturalibus, præsertim verò medicamentis, subindè composita naturam & facultates suorum simplicium resipiunt; & præter totius compositi formam propriam indeque genitam ἰδιοσυγκρασίαν viresque individuales, plerunque occultas, ex Avicennæ lib. 5. Summ. 1. tractat. 1. cap. 2. in se plus non continent, quàm sua elementa; quæ tamen in alio magis, in alio minus conjuncta, altera-

ta,

ta, commixta; unde mox etiam vires aliæ atque aliæ, sæpè contrariæ, quibusdam penitus perniciosæ insurgunt: ita omninò etiam aquæ acidæ variis mixtis inferioribus, rarissimè solitariis, frequentissimè discrepantibus, aliquandò etiam venenatis; cinnabari, auripigmento, misy, sory infectæ, disparique à calore excoctæ, diversis constitutionibus morbosis omnibus omnes commodare nequeunt. è 1. Galen. de simpl. med. fac. 24. & 26.

Vt enim in homine sano, monitore Hippoc. lib. 1. de diæt. text. 24. Et de articul. text. 83. natura differt à natura, & temperamentum à temperamento: ita deinceps etiam in ægro, ægritudines aliæ ab aliis, tùm per se, tùm ad medicamenta, tùm seipsa; quarum differentiarum priores solâ etiam ratione; posteriores solâ experientiâ nonnunquam constant.

Sic certè dextra & sagaci animi subductione, absque negocio, arguimus, acidulas æris, chalcanti, pyritis, & calcarii lapidis feraces, teneris, rarefactis, nervosis, admodum sensibilibus, inflammatis & dolentibus corporibus, senibus, hypochondriacis nuperis, opthalmicis, arthriticis, cholericis, erysipelatosis, acutè febrientibus, nephriticis, catarrhosis, hæmorrhoidicis, & ex utero nimiùm fluentibus propter fervorem

& tenuitatem sanguinis, & similibus, parùm opitulari.

Econtrà, tùm his, tùm cephalalgicis, spleneticis, hydropicis, viscerum vitio resolutis, stranguriosis, & eius generis aliis, egregiè succurrere aciditatem ex multo ferro, & exiguo sulphure, quæ mixtura penè apparet in aquis Spachensibus, non procul à sylva Arduenna.

Sic porrò ex æquo rationis dictamine haut difficulter colligimus, fontes ex sale & ex nitro præcipuè acescentes, quod scribunt de Andernacensibus, propè Rhenum; & quodam alio Lansteinensi, propè oppidum Embs; alvo obstructos planissimè solvere, renum & vesicæ calculos confringere & exturbare, mulieres utero clausas brevi reserare, alphos, impetigines, lepras expungere.

Ex adverso proclivibus cerebri fluxiones accelerare, anhelationes & suspiria inducere, ventriculos nauseabundos & delicatulos subvertere, diarrhæas, dysurias, cœliacas passiones exasperare, aliaq; similima mala exsuscitate. Quorsum rectè Aëtii verba verto tetrabibl.1.serm.3.cap.165. ubi nitrosam aquam (parum refert, sive thermalem, sive acidam inaudias) nocuam ait profundentibus urinas & egestiones alvi mordaces, arteriæ ulceratæ, renibus, vesicæ, & ulceribus omnibus.

Pariter

Pariter rationi valdè est consentaneum, aluminosas aquas acidas, quales plurimùm autumant, Tarbellienses, Kerlichenses, sensibiliter benefacere, ubi multa astrictione & exiccatione calida opus; nec leviter vicissim officere, ubi extenuationis & emollitionis frigidæ causa.

Sic deniq; acri judicio atque intellectu animadvertit Excellentissimus Medicus, Iohannes Guinterius Andernacus, acidum fontem Spiegelbergensem ochrâ imbutum periculosum esse potatu, quo nomine graviter etiam invectus est in quosdam impostores, eum ad omnia etiam hæreditaria vitia extollentes.

Quoniam verò iisdem aquis acidis interdum aliquorum venenosorum, plumbi, antimonii, Sandaracæ, melanteriæ, &c. vires adeò latenter & insidiosè simul immiscentur, ut nullis perspicuis notis sensus, nedum mentem percellant: Vel etiam alia virosa parcius aquæ immersa quibusdam naturis repentinum malum accersunt, ut de gagate, Diosc. lib. 5. c. 103. de bitumine, Fuchsius lib. 2. sect. 5. c. 28. prodiderunt: itidem aliquandò nihil valent ponderosa superbæ rationis momenta, sed diligens & assidua auscultatio & inspectio singularum proprietatum, familiarũ & hostilium, tùm in aquis & ipsarũ mineris mixturisúe, tùm hominibus utentibus.

Vbi vereor, præ venustate, silentio involuere duos lepidissimos locos Bartholomæi Taurinensis sic exclamantis. 1. histor. therm. Aquens. 4. Id Ego persuasum habeo, in horum (mineralium) quantitate (cui imprægnatâ) cognoscenda nos frustrà laboraturos, cùm eam perspectam & cuiq; aquæ mixtam, certò teneam, longo intervallo ab huius facultate & vi distare. Præter materiam enim perfectissimam, & eo perfectionis numero dotatam, qualem alibi non est invenire, concurrit solis benignus calor, & astrorum aspectus eam mirabilem vim aquę tribuens, quam qui ex Arte sequitur, nunquam assequetur. Et mox lib. 2. de aq. nat. viribus, in fine: Consideranda est & occulta proprietas. Quædam enim quibusdam anni temporibus, colorem, odorem, & vim mutant. Sic balneum quintum Pisarum, de Aquis appellatum, tàm insignem mutationem recipit, ut quibusdam annis non solum inutile, sed admodum nocivum sit. Paulò pòst: Hoc idem, inquit, in aliquibus anni partibus fieri potest: Vt in ditione Viterbii balneum Bulicani eôdem die nunc colorem auri, nunc auricalchi, nunc stanni suscipit. Hoc itaque tempus, vel noxium, vel opportunum, non à scriptoribus, sed Incolis disces.

Facultatum enim omnium, quæ medicamen-

camentis insunt, experientia certissima est judicatrix, è 2. Galen. de simpl. med. fac. cap.38.

Qui cùm non unius sed multorum annorum & penè immensus labor sit: maximi quidem faciendi sunt Medici aquis assidentes; sed ji tamen moribus politi, doctrinâ pollentes, discretione probati, in defessi accessu, & studio. Nam ne sic quidem omnium tandem gnari erunt.

Et quanquam omnes eiusmodi fontes acidi jactentur à plebe imperita; nec tamen idem Acor est in omnibus & ad omnia; sed in aliis maior, in aliis minor: isq; à diversis fuliginibus, succis, lapidibus, fossilibus, & metallis; nec in cunctis simplex; sed quandoque permixtus cum dulcedine à sulphure; aut acredine à chalcanto; aut nidore à bitumine; aut sapore alio. Hipp. lib. de aër. aq. & loc. text. 21. In nonnullis veriùs Acrimonia, quàm Aciditas viget. Aliqui fontes acidi sunt & subsalsi mixturâ, è Plin. lib. 31. cap.2. Quæ omnia non à quovis nasutulo, curioso; sed à solis Medicis vigilantibus & exercitatis; non superficiariis Clamitoribus aptè dijudicari, & ad hominum prosperitatem sobriè converti possunt.

Acidi quippe liquores ceu refrigerantes, exsiccantes, condensantes, vellicantes, pituitosorum, mollium, macrorum, & tabe-

scentium affectiones frigidas nullo modo juvant; sed potius vehementer adaugent: caussant vigilias, stupores, & melancholias pertinaces, hebetudinem visus & auditus, vocem impeditam, spiritum anxium & densum, tusses asperas & interruptas, concoctionem debilem & tardam, acidos ructus, alienum appetitum, cardiogmon, dolores ventriculi, intestinorum, uteri, vesicæ, lienis intumescentiam, venarum discrasias hydropicas, languores artuum annosos, præmaturum senium. 4. de simpl, med. fac. Gal. 2.

Retrò acres, aquæ calefacientes, attenuantes, & erodentes, calidis, repletis, biliosis corporibus, & insultibus acutis, erisypelatis, phlegmonis, intemperiebus, puctulis fervidis, febricitantibus, picrocholis, rheumaticis, cancris, stimulos addunt & crabrones provocant. Galen. 4. de simpl. med. fac. 17.

Vtrisque ulceratarum partium molestæ inæqualitates, & profusiones sanguinis damnosæ citò afficiuntur, irritantur, atq; per sanatæ de novo recrudescunt.

Sub dulces unâ, graves, & fumosæ ex bitumine & sulphure, peculiariter calculosis, vomiturientibus, & in capite ac utero diu vexatis negocium facessunt. Quemadmodum Hipp, lib. 5. aphoris. 28. de aromatum

suffitu

suffitu scripsit: Et ad alia utilis esset, nisi capitis gravitatem induceret.

Quid detrimenti mixtæ, propter inæqualem subterraneorum congressum, corporibus non idoneis conciliare possint; non tàm ex prædictis, quàm eorum Libris liquidissimè cernitur; qui potissimam Errorum causam in usu acidularum temerario & inconsulto aliquandò ponunt.

In genere, Famelicis ex defectu nutrimenti, quia succos minuunt; Siturientibus ex absentia humidi, quia siccant; Lurconibus & gulosis, quia vitæ regimen exposcunt; Pthisicis, quia pectus stringunt ac lacerant; Morbis complicatis, quia viribus distractis minus frugi; utiles non sunt.

Ac, nisi expressam Aciditatem, quæ omnis est frigida, 4. de simpl. med. fac. 2. à calore mutante, nec vincente. 14. lib. eiusd. in quibusdam aquis præsumamus, ex Gal. 1. simpl. med. 6. aquæ omnes, quæ sulphur, aut bitumen, aut nitrum, aut chalcantum, aut misy, aut chalcitim, aut aliquod reliquorum medicamentorum naturâ calidorum gustu referunt, inimicæ erunt calidis corporum affectibus.

Neque etiam novum est, intemerato & præpostero earum potu abditas & pacatas

pacatas morborum causas ac semina innata hæreditariò in se devoluta, & alioquin longius ac ad dies vitæ dormitura, veluti ignitabulo, iis demum perfricari, atque suscitari.

Quæque alia nocumenta aquæ important sulphuris, aluminis, vitrioli, lithargyri, æris, salis, bituminis, &c. Locus propalabit Iacobi de partibus, in lib. 1. Avicennæ, fen. 2. doctr. 2. summ. 1.

Lucidissimum ergo est & alterum; permultis Ægris multos acidos fontes non quadrare; aliquibus omnes prorsus esse contrarios; hincq; religioso examine semper opus.

FRIGIDÆNE autem ab omnibus, sub dio, semper ebibi debeant, acriter disputatur.

Apud nos certè hic mos increbuit modernorum quorundam suasu & impulsu. Quatuor enim sunt, quæ prætendunt, argumenta, satis sua opinione valida. I. aquas istas incalfactas statim vires suas amittere. II. propinqui aëris temperiem aquis similiorem esse. III. primo quoquo tempore rursum eas pertransire. IV. nemini, ne sudanti quidem, frigidas unquam nocuisse.

Credo primùm nullos acidas perdidisse rectè & tempestivè adhibitas. At postremum hydropotæ isti ultrò & cum gemitu

reper-

repercutient, qui sibi earum heluatione ventriculum jugiter fastidientem, viscera perperàm fluctuantia, intestina annuatim excrucianda, nervos dirissimè tensos, alvum præter debitum lubricam, ventres abominabiliter tumefactos, thoraces coangustatos, pessimô exemplô contraxerunt, quod Ego in nostro tractu factum certò memini, alii sine dubio in aliis.

Nempè aliter evenire aliquandò vix potest. Frigida enim omnia contraria sunt calori innato, arbitro Avicenna lib. 1. fen. 2. d. 3. cap. 2. Spiritui, motui, lib. 3. fen. 2. cap. 2. virtutibus & operationibus omnibus. lib. 1. fen. 1. d. 6. cap. 3. occîdunt, quecunque ex calido sunt. 6. Epid. Hipp. sect. 5.

Et hæc multò magis, quæ actu talia; ut acidulæ. Corpora namque humidiora reddunt humiditate extranea. Avicenn. lib. 2. fen. 1. d. 3. cap. 1. Gal. 1. temp. 2. Et 6. sanit. tuend. 2. Interanea primùm obstruunt, deinde extinguunt calorem innatum, postea putrefaciunt, denique interficiunt. Id tract. 2. cap. de nocumentis factis à frigore: Obstructiones attenuari digeriq; prohibent; particulas (gulam, jecur, colon, diaphragma,) laborantes sive ex naturali intemperie, sive adscititio vitio; tumores præterea partium principum phlegmonosos, œdæmatosos, scirrosos offendunt. 9. meth. Gal. 5.

Constrin-

Constringendo omnia reddunt crassiora, dura, densa, immobilia. Hipp. 1. prorethic. 20. Convulsiones, tetanos, livores, rigores febriles adferunt. aph. 17. lib. 5. Hipp. inimica sunt ossibus, dentibus, nervis, cerebro, dorsali medullæ. aph. 18. lib. 5. Dolores faciunt insuppurabiles. aph. 20. l. 5. Adversantur ossibus fractis, denudatis, capitis ulceribus herpetibus exedentibus, sedi, pudendo, utero, vesicæ. aph. 22. sect. 5. Pectori infensa tusses movent; sanguinis profluvia & destillationes excitant, aph. 24. eius sect. vasa rumpunt. 6. Epid. sect. 3.

Et ne quis isthæc Mala de potentia duntaxat refrigerandi aut aqua simplici sola interpretetur, Hippocrat. eadem definitè aquis actu frigidis accepta fert libr. de rat. vict. acut. text. 30. Et eô etiamnum Avicen. clariùs lib. 1. fen. 4. cap. 2. Superflua frigiditas, qualis, extra dubium, Acidularum gelu, est ipsa mors innati caloris, aut ei propinqua mortificatio.

Huius sententiæ patronum etiam adducit Philotheum celebratissimus quondam nostræ Academiæ Professor, Fuchsius, comment. in aph. 17. lib. 5. Sin verò quis aliùs calidas rursum acidularum qualitates opponat, quas in corpore exercere possunt, teste Galen. de caus. morb. circa finem. in vigorem jam actæ à calore innato 3. fac. simp.

med.17. Ipse vicissim Galenus masculè respondet.3.temp.7.rotundè asserens, Frigida nulla, quibus etiam aquam frigidam annumerat, à corpore nostro mutari, sed ipsum potiùs ab jisdem vinci. Tantum abest, ut obvio cuivis frugi esse possint.

Adhæc, revera acidæ aquæ & δυνάμει & ἐνεργείᾳ refrigerant.4.de simpl.med. fac.2. Quî ergo frigiditatem actu invalescentem aliâ ullâ qualitate retundent?

Insuper, si calidæ naturâ acidulæ repugnantibus etiam & infensis aliquandò viribus inquinatæ sunt, sicuti suprà dixi; omnesque aquæ medicatæ naturales indubitatò siccant: 1.sanit: tuend.10. & frigore suo impensô impendiò nocent; quid aliud, quæso, frigidè eas exhibendo agimus, nisi ut homines antea malè affectos peiùs torqueamus?

An nihil etiam tribuemus regioni, ætati, tempori, consuetudini? ex aph.2. sect.1. cùm omnes aquæ (frigidæ scil.) potores ἐιθισμένους καὶ εὐσπλάγχνους Hippoc. exigat. 3. de morb. text.29. Et alii fontes aliis in locis mitioribus vel asperioribus siti sint, impuberesque agitent. libello de aq. text. 5. & non tàm omnia alia, ex aph. 49. & 50. quàm etiam potus insueti, magis molestare soleant, aph. 38. sect. 2. II. vict. acut. aph.34.

Næ

Næ omnes repentinæ mutationes cavendæ sunt. 6. Epid. Hipp. part. 3. aph. 21. noxam imbecillitatemq; faciunt. 2. vict. acut. 18. & tantum quod paulatim fit, tutum est. aph. 51. sect. 2. Vt ergo naturâ frigidiusculi, qui potu matutino parcissimo sævissimè inhorrescunt, frigidæ compotationem perpetientur?

Quot etiam flatus crassos, indigestos, & olidos, à profundis, uliginosis, conclusis, algidis, & rorantibus istis locis à vivifico solis splendore, horis auroræ, aversis, aquis crudis immisceri existimabimus?

Communi medicorum decretô, hominumque prudentum notitiâ jamdudum jejunis interdicta est aura matutina, locorum etiam salubrium, nedum istorum imperflabilium: quidni etiam aquæ frigidæ potus perniciosior, & adventitiam naturam in ventriculo efficiens?

Et cur plerisque cæteræ Potiones, alterantes & purgantes, calidæ propinandæ sunt, non quoq; quibusdam acidulæ?

Cur vinum, cur mustum gelidè epotum adeò ominosum, statuentibus medicis?

Vtrobique reor, efficaces sunt Spiritus à multa & diuturna caloris actione promptè exhalantes, quod non tàm in patentibus vini & aliorum liquorum poculis, quàm pharmacopolarum apozematis & decoctis

decoctis, effervescenteq; musto, cottidiè luculenter cernere possumus.

Neque tamen propterea omnis eorum virtus in spiritibus conquiescit. Sapores enim, è quibus primum temperiei & virtutum in acidulis documentum ducimus, non in spirituum tenui, sed liquoris substantia aquea potius inhærescunt, ut placet Philosopho in 2. de anim. 10. ac in lib. de sens. & sensil, Et Gal. 7. de placit. Hippoc. & Plat. 13.

Et undénam ex ære, ex ferro, ex alumine, ex sale, solidissimis partim, partim siccissimis corporibus, tàm copiosi Spiritus.

Quî Spiritus copiosi & q. fervidi à modico calore externo ita subitò evanescunt?

Similia non agunt in similia, ex Aristot. problem. 8. sect. 3. Et probl. 15. sect. 8.

Aut si agunt, quodammodò dissimilia sunt ex 2. de anim. 5. text. 55. alterum putà fortiùs, ut hîc spiritus; alterum debilius, ut calor externus, qui utique etiam patietur à Spiritibus. Spiritus namque calidissimi, siccissimi, tenuissimi, tale nihil facilè patiuntur.

Vel si quicquam aliud, Averrhoidis arbitratu, calor ipsorum summus à calore parvo adventitio parùm remittitur & evaporando disperditur.

Immanent ergo tot, quot ægro jam præ-

senti satisfacere possunt. Quid desideramus ampliùs?

Remissa gradu viribusque medicamenta, repetitione multiplici, sine detrimento, tantum possunt efficere, quantum una vice ordine paria viribusque adaucta. ex 1. meth. Fernel. 7.

Et si Spiritus fermè soli, omnes lapidum, metallorum, fossilium, & succorum vires imbiberunt, quid aquę frigidę ingens multitudo Spirttibus copulata lucri secum apportabit?

Galeni tempore ex intempestiva aquæ frigidæ potatione cuidam jecur affatim refrigeratum statim aquam intercutem introduxit, 5. loc. aff. 6.

Nostro tempore quibusdam admodum sitientibus & sudantibus tùm hanc, tùm mortem repentinam.

Acidulæ ipsæ aliis multis incautis tùm horrorem, tùm rigorem, tùm rugitum ventris, tùm febrem derepentè incusserunt.

Neq; etiam Spirituum calor omnis actu viget, alioquin venti omnes suapte naturâ calidi, ex 2. meteor. Arist. 4. & probl. 7. sect. 25. ac probl. 34. sect. 26. citò omnia calefacerent; & Spiritus corporibus insiti lautissimi, sine influentium subsidio & juvamento, continenter sua exequerentur. Cum omnia agentia actu talia, in loco & statu naturali,

non

non possint non agere, haut impedita, ex. 2. de ort. & int. quorum tamen neutrum Experientiæ κριτηρίῳ hucusq; comprobatū est.

Meipsô etiam adstipulante, & in seipsis, & in coctionis modis, temporibus, atq; efficientiis, perquam disparia sunt ea, è quibus dicti spiritus eructantur: alia crudiora, alia maturiora. Nam & subterraneis maturitatem quandā concedunt Metallici. Vero igitur simillimum est, & ingenitorum Spirituum nonnullos valdè indigestos, crudos, atq; flatuosos esse, qui soli, absq; aquæ frigiditate, ultra modum invisi ventriculo, cordi, cerebro, lieni, utero, intestinis, thoraci, musculis, nervis, ut soli libelli de flat. Hipp. & Gal. satis ostendunt.

Flatus autem corrigi, si non planè tolli, possunt calore externo miti, quod in hordei coctione comperisse scimus Hipp. lib. de diæt. Diosc. lib. 2. cap. 79. & Gal. in libello de ptisana proprio.

Et hoc ex. 6. phys. Aristotel. atq; 2. Savanarolæ, cap. 3. rubr. 24. de aq. marin. nemo philosophorum mihi unquam animo evellet; calores duos naturales invicem coniunctos non plus movere in corpore, eô unô, qui est in mera potestate.

Nam quanquam acida & aquea, tùm propter tenuitatem, tùm fluxibilitatem innatam, haut invitò transeunt, spissumque

corpus citò perreptant; è Comment Galen. in aph. 18. sect. 2. mutuatitiô tamen calore amicô porrò adornata & extimulata multò & feliciùs & incitatiùs corpus n ovent. Siquidem omne id, quod movet, actu præxistit: & eôdem laudabili in tenui subjecto excellens multò qnæstuosius operatur: indecente contrà prævalens tantò atrocius debacchatur, quantò tenuitate celerius permeat. Tenue enim omne, crassum, activitate superat. Gal. 1. de sympt. causs. 6. Et 1. diff. febr. 1. Cuius utriusque veritas in rebus usitatissimis, singulis diebus, nec intelligentibus, palàm esse potest: Illius quidem paradigma, in Spiritibus, essentiis, salibus volatilibus, acidis & acribus omnibus: huius autem pelluciditas in napello, arsenico, cantharidibus, causticis actualibus universis.

An etiam ex re semper sit utentium, aquas istas omnes è vestigio corpus pervagari, deliberatione longiore dignum videtur. Vt enim aliâs naturaliter nullus motus fit in momento, sed in quodam tempore 3. Phys. 1. & eô aliâs longiore, aliâs breviore. 7. Phys. 4. pro analogia agentis & patientis: 1. de generat. & corrupt. 9. Ita quoque Medicamenta proprio Artis sermone sic insignita (ignem enim & cætera cuncta eius generis actu talia, nisi fusa nominis

appel-

appellatione, medicamenta nemo dixerit) naruræ legem affectantia in tempore motus suos perficiunt. 1. simp. med. 12. aliquando etiam occasione, sive intervallo temporis brevi, Hipp. text. 1. præcept. med. pro diversis corporum naturis, habitu, consuetudine, affectibus. 5. method. med. 10.

Ita rationabile est ex aph. Hipp. 72. sect. 7. refrigerata, & præhumectata, fluidaque corpora, in quibus tùm omnes aliæ, tùm præsertim retentricis facultatis vires valdè imbecilles, citius eas rransilire, quàm vel inflammata vel exusta. p. n. vehementer, quibus tùm hæ facultates multò constantiores, tùm maior humidi cuiusque cupiditas & necessitas inest.

In affectibus immaterialibus, in quibus nulla humorum impedimenta, nullæ obstructiones, nulli absscessus, excrescentiæ, vermes, calculi, sine dubio, multò liberius præterfluunt, quàm in materialibus, quibus propemodum innumerabiles remoræ liberioris transitus.

In iisdem viscerum infarctibus, ubi multâ atque diuturnâ humorum incisione & abstersione opus est, quæ tamen vires non à penetrantibus, sed crassioris consistentiæ mediis proveniunt, teste Galen. 4. simpl, med. 18. quomodo raptu quasi quodam salutariter præproperabunt?

Quid? quòd humores contumaces, impressæ intemperies, & inveteratæ obstructiones, suopte renisu & reluctatione, ægrius expelluntur è corpore? Quomodo igitur transitione aquarum celeri?

Adsuetos statim aquas transfudare; insuetos cum molestia eas transmittere, in ore est omnium, etiam philosophorum, & cuilibet præ oculis.

Quin, ut eò alludit Hipp. aph. 71. sect. 5. obesis densisq; corporibus diutiùs immorantur aquę, & humida qualiacunq;, quàm vel gracilibus & raris.

Quosdam αἰσθητῶς omninò non vacuant, sed tardissimè alterant, ex observat. Georg. Grasecc. 1. part. acid. cap. 20. quæst. 5. quibus hac de causa effusio cita nec optanda est.

Sunt etiam aquæ ipsæ inter se dissimiles, & ex materia, & ex viribus, & ex mixtione.

Aliæ quidem crassiores, aliæ tenuiores; aliæ adstringentes, aliæ resolventes; aliæ cum multa aqua simplici, aliæ cum pauca sylvestri.

Cur illæ priores velocitate transitus cæteras adæquent, nemini ulla est ratio, vel etiam pugna rationis, nisi forsitan jis, quibus ex synceris φιλιαλγείας fontibus tantum ambrosiæ nondum haustum, unde id per-

vetu-

vetustum saperent: crassa tenuibus, astringentia resolventibus, simplices aquas medicatis communiter tardius moveri. Discant igitur, si velint, ab Aristotele, à Galeno, ab Avicenna, locis suprà traditis & aliis per multis. Credant sui ipsius experientiæ non difficili, etiamsi interdum periculosæ, quâ Indiscreti quidam cum damno pœnitendo aliquandò discriminantur.

At, videmus, aiunt, plerisque frigidarum usum prostratum antea appetitum mirabiliter restituere; aliis citissimè vomitum proritare; aliis madorem & sudorem in toto corpore prolicere; aliis intestinorum, aliis hæmorrhoidum, aliis venarum repagula repandere.

Videamus id maximè, quid refert? & cum emolumento, aliquorum opinatione, quid interest? Maioris id omnes faciamus, conducit, an ab innatis aquarum viribus, & naturæ consensu; an vero ascititio frigore, & illius detestatione, id factum: quamdiu item unius & alterius, aut totius corporis bonum adquisitum duraturum; num nihil mali postea pro bono successurum sit?

Nihil nunc dicam de eo, quod nullam Natura excretionem molitur in principio, sive materiæ crudæ, ex aph. 22. Hipp. sect. 1.

coctilis quidem, ex Avicenn. lib. 1. fen. 4. cap. 3. In convertibilis namq;, aut malignæ, ut nulla pravitatis commoderatio expectanda: ita neque tempus definitum ulli designatum est, sed quô citius excisa fuerit, eò melius. Avicenna ibid. Hoc non tàm in acutis omnibus aliis, Medici, quàm etiam pestilentibus, chyrurgi, aniculę, medicastri diligentissimè adnotarunt. Quàm ergo frugifera vacuatio eiusmodi?

Nihil secundo loco dicam de eo, quòd omnis coctio, & coctioni similis alteratio, in tempore fit memorabili. 5, us part. Galen. 4. eoque quieto atque tranquillo. 6. Epid. Hippoc. sect. 2. aph. 37. ne calor ab uno opere ad aliud fraudulenter avertatur, eò conspirante aph. 67. Gal. sect. 7.

Quid igitur boni præstolabimur ab improvisa & incitata ista humorum eluitione?

Nihil etiam de eo obganniam, quòd omnis materiæ mitigatio præparatiove à calore corporis interno inchoatur & perficitur; ab externo medicamenti intenditur duntaxat & promovetur. 5. de simpl. med. fac. 5. Quæ ergò facta præclara post se derelinquent calores utrinque pressi & arctati?

Nihil denique de eo quoque disseram, quòd more aliorum experimentorum, aci-

dulæ

dulæ symptomata quædam lenire & abripere possunt, radice eorum necdum sublatâ, quod ipsum quàm stabile, quàm fœneraticium sit, Philosophiæ & Medicinæ posthumi sciunt, & ex proposito prolixior in eo est Galenus in methodo, & Tabernæmontanus libr. de aquis Schvvalbacensibus, cap. 4.

Neque quisquam Balneatorum facilè inficiabitur, plerasque Acidulas sitim à principio sedare, maiorem in progressu sæpè objicere; tusses perraucas crebrò dispellere, suspiriosas pòst brevi misellis afflare; famem multis ab initio obtrectare, mox tædium de improviso incutere; ventriculi & intestinorum proruptiones eas cohîbere, tensiones & obturationes pertinaciores has excipere; membrorum motus lassos & remissos primo intuitu eas accelerare, totos tandem abstrahere.

Sed hæc verissima in præsenti adeò non moror, ut dixi, ad posteriora opposita singula unum saltem atque alterum amplius hîc adducam, paucissimis his præmissis: Bibentium alios subvalidos esse, alios perinfirmos. Huius distinctionis veritatem ipsi acidularum exploratores suo exemplo attestantur; dum aliqui eorum à bibendo montes conscendunt, valles percurrunt, magnificas ædes pervagantur; aliqui lecto

petim affixi ne pedem quidem, non domô, non januâ, non stratô, sed vix locô movere possunt.

Hisce igitur cespitantibus morosulis, caloris potius partiumq; debilitas, & aquarũ frigus, quàm ingenitæ dotes hæcce opera proferunt.

Antiquum enim est hoc Galeni: Comment. 20. aphoris. sect. 2. appetitum ex frigida intemperie nasci. Frigidam intemperiem ex aquæ frigidæ Largo potu. 2. de caus, morb. 6. Cur ergo minus interdum ex acidulis gelidis?

Tritum etiam est hoc alterum; calore insito jam fatiscente, humiditatem impensè cumulari. 3. diff. resp. Gal. 11. Adcumulatô humidô, retentricis faculratis robur vehementer cadere. 3. de sympt. caus. 3. Remittente vero ventriculi retinaculô, subversionem eius paulò crebriorem incessere 3. de de fac. nat. 4. Cur ergo non eadem aliquandò à frigido Acidularum potu junctim subsequentur?

Aqua per se propter liquiditatem citiùs intestina petit, ut in avidiore exsorbitione jejuni sæpè persentiscimus: & propter partium frigiditatem membranas peius lædit; ac propter frigoris stringentis renitentiam venarum valvulas claudit, distributionemque prohibet. 3. sanit. tuend. 12. Quorsum

igitur

igitur tendēt acidulæ frigidæ à jejunis haustæ, nisi per alvum vacuum & spaciosum?

Sudorem aquas frigidas frigiditate cogente nonnunquam excutere; non semper virtute eximia; à rusticis animadversum est lagenas vacuantibus. Et qui non cursu inconsideratiore corpus ab acidularum usu excedenter madefaciunt?

Quibusdam melancholicis, cæterùm robustis & sanis in partibus corporis, nil aliud vitii ab acidulis accedit, nisi quòd solus sanguis venarum magis solitò spissescit, & indè gravitate sua è superioribus submotus ani margines venosas implet & rumpit, uti arguitamur è Galeni lib. de atrabile.

Mordacitas etiam acidularum aliis non indigentibus hæmorrhoidas dividit; vel tamen præmaturè & prælargiter eas protrudit, ceu factum aliquibus memini colicis & podagricis.

Deniq; cum Acida utero fatali lege bellum indixerint, ceu quæ Studiosè fugiat, ne feriatur, ex Avicen. lib. 3. fen. 2. cap. 1. Et Hippoc. lib. de vict. rat. acut. tex. 29. quid mirū, si eiusdem vasa ante languidiora intempestivè cruorem mittant?

Vnde adversus secundam rationem potus frigidionis appositissimè concludo; neq; omnes acidulas æqualiter omnes pertransire; neq; omnē celeriorem earum transitum

semper conferre; neque semper à propriis aquarum viribus transitum istum esse; sed persæpè ab aliis causis externis, accidentalibus, nocentibus.

Quod si ad tertiam rationem suam, vicini aëris familiaritatem & similitudinem, confidenter decurrant, multæ rationes in procinctu sunt, quarum maximam hãc facio; quòd non tam in Medicina, quam Philosophia, externæ causæ κυρίως nihil suppeditant ad rerum constitutionem ex Aristot. 1. Phys. 7. Et. 2. Phys. 3. ac Galen. 1. de causs. procatarct.

Et aër aliquandò vilior est causa, quàm quæ in medicamentorum usu spectari possit. 9. meth. 14.

Ac, si quis cacochymicus necessitatis lege adactus facilè medicamentum purgans ex naturæ bonitate toleraret, contra communes Hippocr. præceptiones, asperrimâ hyeme, squalidissimaque æstate, sumere illud posset, lacessitus. 1. vulgari proverbio: necessitas ferrum frangit. 2. more nostratium, qui Climatis memores æstivô solstitiô, acidos fontes visitant.

Nec enim aër ex permanentium, internorum, & verorum indicantium est numero. 4. meth. Galen. 3. sed cæteris præpollentibus, sine metu præteriri: aut etiam tutioris

persana-

persanationis causâ artificiosè emendari potest. 10. meth. Gal. 5.

Deinde ambiens ille aër non est is, qui cum vividis acidularum spiritibus affinitatem singularem init, & in terræ specubus ac cavernulis juxta scaturiginem essentialiter acidis commiscetur; sed per se extraneus, plerunque etiam intemperatus est, æquè ac in hypocaustis; magnumq; dubium, num unquam ambiens mixturâ similis sit interno aquarum aëri.

Aut, cur bibimus acidulas cælo obscuro & pluvioso, ubi aëris disproportio nos erroris evidenter redarguit, & dehortatur? Absque dubio, tùm salubriùs in salubribus ædibus, quibus non nocivus fuscus hicce aër, iis uteremur.

Tum quoque non exigua illa acidularum translatio à fontium scaturigine ad ædes propinquas, vires aquarum statim disperdit, quo sanè figmento multi multos imperitos, credulos, & rudes falsò fascinant (similis enim, ex sua sententia, ambiens est aër, non quidquam alterans; & mora atque agitatio diuturnior in ipsis canalibus, foveis, atque cisternulis adapertis) sed tùm in his, tum simplicibus aquis, vinis, cerevisiis, aliisque potibus vectio & gestatio longior turbulentiorque id facit.

Quanquam non negaverim, & suaviores & efficaciores ex ipso statim alveo illas hauriri; aut tamen non remoto in loco, de quo neq; certatur inter doctos; sed num frigidæ aquæ omnibus aptæ sint, & leviculâ transpositione atq; incalfactione confestim ἐξίτηλα & evanida fiant, hoc demum est, quod cum dictis rationibus apertè abnuo.

Etiamsi enim acidæ aquæ calidô locô repositæ aut ad ignem tepefactæ, acorem aliquandiu occultent, vires tamen suas minimè tùm deponunt. Hoc olim explicatissimè nobis significavit clarissimus & excellentissimus medicus, Iohan. Guint. Andernacus, dialogi sui. 2. c. 1. inter alia hæc subnectens: Adhæc, si in calido loco consistant, aut per ignem incalescant acidulæ, omnem acorem; non autem vires amittunt. Nam si in cellam aliumúe locum frigidiorem reponantur, rursum acescunt: id, quod in aquis Embsensibus calidis juxta Lan fluviũ, quæ ex fontibus acidis magna ex parte profluunt, experiri licet.

Idem Germanicis verbis repetit Theophrastus Paracelsus, tract. 1. therm. cap. 9. de acidulis Gœppingensibus: Göppingen/ sagt Er/ ist ein gemein Wasser/ vnd empfacht sein säure auß den mineralibus dardurch es laufft/ vitrioli, cupri, vnd ferri. Dieselbige art ist also subtil/ so baldts die Wärme ergreifft/

greifft / so entweicht der gustus, aber die Krafft/so darinnen ist/bleibt.

A quibus nihili quoque recedere videtur Leonhardus Fuchsius, antiquæ & synceræ medicinæ Sydus inextinguibile, qui lib. 2. institut. suarum, sect. 5. cap. 28. scribit, quòd acidæ, sive acidulæ, quæ etiam ignem senserint, urinam potæ moveant, calculosis medeantur, ebrietatemq; discutiant.

Quin idem in Auvvensibus aquis, quæ singulis diebus ad nos, Tubingenses, adportantur, cuique experimento comprobare liberum est.

At, præter hæc omnia, aliæ etiam inexpugnabiles rationes in eandem me sententiam necessariò pertrahunt.

Harum prima est; quòd substantiæ chymorum, fossilium, & mineralium, è quibus potissimùm prodeunt acidularum qualitates, lentâ etiam Spagyricorũ digestione & sublimatione non dissipantur, sed in fundo tandem lateribusúe vasorum sensibiliter obhærent.

Secunda est; quòd etiam balneæ ex acidulis paratæ, nihil, præ simplicibus, prodessent, si omnis earum virtus incalfactione abiret, cuius tamen contrarium divulgatâ medicorum praxi jam jam expeditum.

Tertia eſt; quòd qualitates manifeſtæ pleræque quibus imbutæ ſunt acidulæ, veluti vis calefaciendi, attenuandi, incidendi, aperiendi, detergendi, diſcutiendi, vacuandi, ciendi alvum, urinam, menſes, atq; Sudorem, calori non ſunt contrariæ; ita ut ab eodem potius erigantur, quàm ſupprimantur, ex 1. Gal. de ſimpl. med. fac. 7.

Quarta eſt; quòd qualitates occultæ à ſubſtantia metallorum καἰ ἐντελέχειαν acidulis impertitæ, haut à calore, neq; ab eodem vitium tantum capere poſſunt.

Denique præcellentiſſimi quique medici ſolô hoc diſcrimine, aquarum naturalium potum præſcribunt, quòd fortibus & adſuetis, vacuô ventriculô, frigidum eum permittunt; imbecillibus, nec adſuetis, aut tepidum, aut calefactum. De quo pluribus conſulantur Iohan. Guinter. Andernacus, Gabriel Fallopius, Bartholom. Taurinenſ. Martinus Rulandus. Et ſeorſim Nicolaus Maſſa, Medicus Venetus celebratiſſimus: qui, in epiſtola quadam ſcripta de aquis Chalderianis, calidam ſeveriſſimè imperat in dyſpnæa, aſthmate, ventriculi debilitate, fluxu hepatico, podagra, & aliis articulorum doloribus.

Quare hanc etiam quæſtionem rectè ita finio: neque omnibus indigentibus, neque ſub cœlo inæquali ſitis, frigidum Aci-

dularum

dularum potum bonum semper esse atque commodum.

Succrescit igitur nunc quartum Quæsitum aliud, de quantitate, sive Mensura bibendi acidulas; num semper ea adeò plena copiosáve esse debeat; quartariorum ad minimum trium, quatuor, quinq;, sex, aut plurium?

Sunt enim in ea Quidam opinione, quasi parca istarum bibitio corpus frustrà moveat, nihilq́ue laudabile efficiat.

Ipsemet, annis abhinc novem, Rusticum vidi in aquis Greisbacensibus, prætendentem, se aliis etiam districtum negotiis, intra octiduum, facilè curationem suam completurum esse. Atque ita, præter expectationem & dissuasionem omnium, subitò quasi, factum est. Bis enim singulis diebus, repetitô haustu unô, mensuras usuales aquæ quatuor, sine respiratione ulla, avidè epotavit; dehinc acceleratô gradu montes altissimos asscendit, solis splendori totum corpus exposuit, sudavit, dejecit fætidissimè, & ab exactis diebus præstitutis octo, sanus, suopte aliorumúe judicio, domum recessit.

Consimilis Philoxeni, gruis collum sibi quondam exoptantis, meminit etiam

Iacobus Theodorus Tabernæmontanus, in sua acidularum pervenusta descriptione.

Sed oculatiùs hîc determinandi sunt veritatis limites.

Quantitatem remedii designat magnitudo morbi, id est, recessus temperiei, actionum, & usuũ, sanguinisq; à statu naturali. 4.meth.Gal.6. Paria enim morbis remedia esse debent, quantum licet. Et necessum est omninò, immoderatum omne, ab immoderato contrario ad mediocritatem trahi. 85.Art.par.Gal. Moderatiora siquidem medicamina parum, aut nihil mutant; Immoderatiora Malum contrariũ mox inducunt. Gal.ib. Quare si plerisq; magnã Acidularũ copiam suademus; alterutrum horum nobis necessariò confitendum erit: Aut omnẽ invaletudinem uniformem & magnam esse: Aut magnitudine remedii nihil corpori noceri posse. Vtrumq; absurdum.

Deindè nemini medicorum obscurum est, omnium medelarum vires eò magis frangi, quò longiorem decursum habent per loca angusta & disparia, in quibus subindè aliquid à calore absumitur. 7. meth. Gal. ultim. 2. ad Glauc. 2. ceu invitis obvenit hystericis, pthisicis, nephriticis & arthriticis. Arte idcircò hîc est opus eâ, ut ad affectus partium remotarum, maiorem; propinquarum, minorem medicaminis dosin constituamus: Gal. Art. med. 84. Nec verò

in

in solis acidulis id quicquam ponderis habebit? Absurdum.

Natura profectò corporisq; calor vires medicamentorum dirigere debent, nè indefinitè atque confusè circumfluitando, turbas potius creent, quàm tranquillitatem œconomiæ humanæ. 3. de simpl. med. fac. Gal. 21. Et. 3. temp. 3.

Quoniam autem eædem inter se dissimiles, in aliis aliæ atque aliæ: & ne in duobus quidem prorsus pariles aut combinatæ sunt; quomodo unius alteriusque fontis luxuriosa usurpatio indiscriminatim omnibus benè cedet?

Abundè, opinor, scimus, quantum discrimen in quovis habitu, sexu, & ætate, Ipsa faciat, solam bibendi cupiditatem curiosiùs inspectantes. Crassi homines, pituitosi, raro tantum bibunt, quantum tenues & biliosi. Pueri & senes adeò nunquam sitiunt sicuti adolescentes & juvenes. Virgines atque fœminæ plerunque citiùs Baccho implentur, quàm vel puberes, vel viri. Quid igitur causæ, rogo, est, quòd ibi, ubi non opus, naturam monitricem sequimur; hîc, ubi valdè opus est, eiusdem oscitanter obliviscimur?

Hoc verò multò iniquius; eum, qui parco potui iam adsueverit, ad paria acidularum pocula succésentem cogere velle, cùm

omnis violenta naturæ, sive genuinæ, sive adoptatæ distractio, multo cum discrimine sanitatis complicata sit. 81. Art. med. Galen.

Et curis, qui solitariam vitam semper egit, Musarum studio foroq; magis, quàm compotationibus & certaminibus Ebriosorum deditus, eandem cùm Rusticis, vinitoribus, nautis & fossoribus temulentis, bibendi conditionem subibit.

Vel sola Temporis ratio ab eodem nos fortiter absterrere debet: quandò nec ipsi ineunte Vere, vel Autumo, tantam aquæ copiam ingurgitare possumus, quantam mediâ Æstate, nedum etiam Hyeme; si modò ex quorundam præconcepta opinione tùm quoque Acidularum potui utiliter indulgemus.

Præterea cuiusque Lingua quemvis facilè edocet, acidulas alias vinosiores, alias aquosiores, alias terrestriores, alias spirituosiores esse: de quibus certè hę, ob virtutem, paulò parcius; illæ, ob virtutis carentiam, multò largiùs dabuntur, ut effectum prosperitent.

Materiæ porrò etiam morbificæ quantitate & qualitate differunt Acidulæ; dum semper illius abundantia, contumacia, & ferocitas, pleniorem aquæ mensuram nobis

bis præscribit; contractiorem, paucitas, morigeratio, & benignitas.

Tum etiam aliquibus Intestina, Ventriculus, & præsertim summum eius orificium, adeò mollia, rara, atque sensibilia sunt: ur, nisi attemperatam acidularum delibationem, citra valetudinis jacturam & defectionem animi, ferre non possint.

Et quis eat inficias, sola Vitrioli acrimoniâ, balsamoque mordaci, quæ in plerisque sunt fontibus acidis, integra interdum Viscera protinus exedi & exuri: quandoquidem spiritus oleaq; ipsorum, prædura plumbi, stanni, ferri, æris, argillæ, lapidumque incrustata vasa, tempore protractô, abradunt, atque depascuntur.

Et recensetur in Historiis superiorum annorum, inventum esse corpus demortuum, cuius viscera duo, cor, & ventriculus, è diuturno vitriolati liquoris usu, ita exesa siccatave fuerint.

Nec nescivit antiquitas. Princeps enim Medicinæ, post Græcos, Avicenna, tract. 5. nocument. aquæ de acidulis dixit; quòd intestina & stomachum ulcerent, nauseam faciant, & hydropisin. Sed isthæc quoque transeant.

Quid verò insuper prohibet, quò minus Fæces lutulentæ & tophaceæ, quæ aliâs in cisternulis, labris, & canalibus fontium

squamatim translucent, in cavis itidem Corporis partibus paulatim coëant & coacerventur: quemadmodum è consimili sabulo glutinoso, non solum in vesica, renibus, & visceribus cæteris, sed etiam intestinis foraminosis lapilli quondam concreverunt? Quæ enim solida & dura ab intimo calore naturaliter digeri non possunt; etiamsi magnâ sui parte subtus statim exeant; quisquilias tamen aliquas etiam parenchymatum & venarum tractrici facultati intus relinquunt: quæ sensim postea magis magisque impinguntur & sobolescunt. Vnde è Nucleis cerasorum & uvatum Acinis, colicæ; ab Arillis rubi idæi & mororum, lithiases procreatæ dicuntur.

Quin etiam temporis inconstantia & varietas polydædala multitudini potionis aliquid detrahit. Sirius enim ardentior aquarum Spiritus evocat, terrestritatem dimittit; Ventus impetuosior subtilitatem adimit, limositatem accersit; Tempestates & imbres magni per se aquam turbant, incrassant, & tùm hæc, tùm Insecta venenata multiformia, aquasq; sylvestres secum invehunt. Quare Turbidæ & obscuræ, (ut hoc anno aliquibus locis) spirituum parum, arenæ & cretæ mineralis multum congerunt minusque bibi patiuntur, ceu pluribus declarant Tabernæmontanus Libri sui cap. 9.

Georgius

Georgius Grasseccius libr. 2. cap. 2.

Aquæ amplius minerales nedum à qualitate manifesta; sed etiam occulto influxu operantur; ut haut ineptè philosophabatur Petrus Trapolinus, Ludovici Pasini, Medici Patavini, Præceptor.

Quisnam igitur Audaculus brutalem istam acidarum mensuram cunctis propinabit?

Catarrhosi aliqui, totô vitæ suæ curriculô, nihil sibi magis invidum experiuntur, quàm trucem & tyrannicum dentium dolorem, quem semper vitrioli, & interdum sulphuris resoluti stupefaciens aciditas immaniorem facit.

Meracior igitur hæc in aqua quadam (si maximè frigida bibenda sit) contractiorem mensuram subinnuit, etiamsi ventriculus, intestina, epar, pleraq; alia viscera, effusiorem potum postularent, & sustinerent.

Provoco demum ad Medicos ipsos, qui de divinis aquarum viribus, & recto earum usu elimatiùs commentati sunt, quàm sint diversi in dimetiendis aquis istis? quàm omnes inviti ad summum assendant? Tabernæmont. communiter quartarios tres; Andernac. pocalia totidem; Grasecc. vitra duo; Alii aliter plusúe minusúe exhibent. Summatim, libentiùs infrà, quàm supra Summum, subsistunt.

Nam longitudine quoque usus, re exigenteq́, cum virium incolumitate, recompensare illud possunt, quod dictis de causis, cum damno multo Gurgites isti superinfundunt.

Quandoquidem tutius semper omissis, in Corpore humano, addimus, quàm ingestis subtrahimus. 1. Commentar. Galen. aphoris. 1.

Postremò omnium, hoc mihi cupidè ab Aliquo perspicuè dilucidatum velim: cur aliæ potiones alterantes pleræq; ad uncias duntaxat tres, quatuor, quinque, aut sex, porrigantur: nec tamen in illa Dosi quicquam præstare putentur solæ acidulæ? Solummodò medicatæ sunt, aies? Sic verò & illæ. Efficaces valdè? Cur verò hæ minus? Cum pauco liquore simplici? Et hæ interdum pauciferæ.

Cui etenim ἀδύνατον videatur, tantam etiam virtutem acidis quibusdam aquis à mineris mutuò datam esse, quantam aliæ nonnullæ naturales ab iisdem acceperunt?

Annæbergensis in Saxonia Electorali, referente. D. Henningô Scheunemanô Semipolitanô, cap. 14. discurs. Philosoph. tàm magnæ est activitatis, si scaturigo eius aquâ communi non sit contaminata, ut

morbos

morbos gravissimos, & quidem chronicos, spatio 4. vel 5. dierum curet.

Multò ergo minori dosi tales aquæ assumendæ sunt.

Dum etiam juscula, electaria, tabulas, species alias aromaticas, Dogmatici veri aliis alii proponunt, id certè vel inviti admodum, vel cum consultatione magna, vel lance æquâ Aquilini adgrediuntur.

Siquidem tolerabilior est læsio ipsâ mortè, mortalive offensâ, quæ Sorbitionibus, jusculis, confortantibusque accommodis sæpè vindicata legitur, utut tantillo temporis processu tota coctio non perfici, chylusq; imperfectus in capacitate ventriculi coherceri possit.

Quod si venena antidoti, & haustus immodicos hydrotici calices abigere possunt, quid amabo Electuaria aptè adornata non præservabunt?

Subsignent ultimò tabellas, rotulas, species aromaticas, quascunque velint, id interim discriminis sedulò observant, ne pondus illarum Latam aquæ quantitatem vel excessu, vel defectu, suspectam reddat, sed corpori afflicto, sed mensuræ, sed circumstantiis æquabilem.

Huius fortassis memor Bartholomæus Montagnana tractat. 3. reg. 13. calidarum aquarum Patavinarum, Aponensium, S. Pe-

tri, Domus Nov. Mont. Grotti, S. Helenæ, Mont. Ortonis, non plus connivet bibendum, quàm uncias quatuor, vel octo.

Antonius Fumanellus cum Aleardo, libri sui de baln. cap. 5. Calderianarum ferratarum maximâ quantitate libras tres.

Antonius Guainerius, Aquisanarum, libri sui de baln. cap. 4. pintas tres.

Bartholomæus Taurinensis, cũ Michaële Savanarola, lib. sui. 2. cap. 9. Aquensium, à libra media, ad lib. 3.

Quocirca quarti etiam & ultimi huius problematis ultimum hoc sit: ne uni quidem aut alteri tantam aquæ copiam unquam adeò conferre quàm paulò minorem parcioremq;.

Sin cui de singulis singula minutiùs perscrutari animus est; multi in omnem partem elaboratissimi libri extant, Latio Teutonicoque sermone donati: è quibus spontè optima excerpere, mediocria obliterare, dubia Medicis committere potest: qui ipsi rogati, pauperibus, rudibusque Linguarum, pro debita pietate, operam suam non denegabunt.

Hæc verò omnia eò scripsi, Lector benevole: non ut quenquam à sacris hisce Silohæ fontibus graviùs deterrerem (revera enim sacra sunt multis anchora, & infallibile valetudinis restaurandæ asylum) sed

ut

ut Eorum primò confusam Linguam reprimerem, qui nisi de Acidulis, nil nostro seculo de meditrina fari possunt. Secundò, ut eos etiam Molliculos, qui semper sibi suisque Garrulis plus obsequuntur, quàm Medicis doctis & peritis, quantum in me est, ab Errore revocarem. Tertiò, ut egomet etiam certior hâc occasione fierem, num forsitan tectius quid adhuc dum acidis subesset. Quartò, ut me excusarem erga eos, quibus de præscripta earum Quantitate, minùs antehac consilia mea placuerunt.

Alii in Arte Medica exercitati & consummati πρωτοπείρῳ mihi facilè veniam dabunt, si modestè impingo: laudabunt, spero, vicissim, si quoquo modo veritatem, pro tenui mea parte, adjuvo.

Faxis Alme mundi omniumque Conditor, ut cùm his salubribus donis, tum aliis quibuscunqne muneribus tuis ritè semper utamur.

FINIS.

TUBINGÆ,

Typis Theodorici VVer-
lini, Anno

M. DC. XV.

